

Удовенко А. М.

магістр

Мукачівський державний університет

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ НА ЗАКАРПАТТІ

В статті проаналізована сутність екскурсійної діяльності, її роль, місце та значення для розвитку релігійного туризму в Закарпатській області, розглянуто сутність, мета та основні особливості підготовки та проведення релігійних екскурсій, функції екскурсії та їх характеристика, фактори успіху при проведенні екскурсій релігійної тематики, правила поведінки екскурсантів під час проведення релігійної екскурсії, розглянуто релігійні об'єкти Закарпатської області, які найчастіше відвідуються туристами.

Ключові слова: екскурсія, екскурсійна діяльність, релігійний туризм, релігійний маршрут, функція екскурсії, релігійний об'єкт.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день екскурсійна діяльність на Закарпатті розвивається досить стрімкими темпами, що викликає необхідність визначити роль та місце екскурсії як ефективного засобу індивідуального й колективного вдосконалення особистості у розвитку релігійного туризму Закарпатської області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Невичерпні релігійні ресурси Закарпатської області дають підставу стверджувати, що саме екскурсії релігійної тематики можуть стати активним і змістовним засобом гармонізації особистості та її духовного зростання. Вони є джерелом нової інформації, нових вражень та відчуттів, тому багато науковців, серед яких можна виділити таких, як Т. Дьорова, А. Халепо, А. Коваленко та ін. досліджували особливості організації релігійних екскурсій та їх специфіку.

Формулювання цілей. Визначити місце та роль екскурсії у розвитку релігійного туризму в Закарпатській області, проаналізувати релігієзнавчі

екскурсії та їх основні підвиди, специфіку екскурсійної діяльності та особливості проведення релігійних екскурсій на Закарпатті.

Виклад основного матеріалу. Екскурсійна діяльність має довгу історію свого розвитку. Основу екскурсійної діяльності заклали ще давні мандрівники, які подорожували з метою ознайомлення з навколишнім середовищем. На сьогодні, екскурсійна діяльність являє собою діяльність людини з надання екскурсійних послуг, форма просвітницько-дозвілєвої діяльності серед населення [3].

Закарпатська область має широкі можливості для проведення екскурсій різної тематики. Проте, останнім часом, помітно відслідковується тенденція до зростання на ринку туристичних послуг попиту на екскурсії релігійної тематики. Все це пояснюється наявністю на території Закарпатської області цікавих релігійних маршрутів, кількість яких з кожним днем зростає. Перш ніж дати характеристику релігійним екскурсіям, з'ясуємо, що ж таке екскурсія. Науковці, які займаються вивченням питання екскурсійної діяльності по-різному підходять до тлумачення поняття "екскурсія". Наприклад, І. Гревс, під екскурсією розумів переміщення та рух у просторі, а М. Анциферов розглядав дане поняття як прогулянку, основною метою якої є вивчення, засвоєння екскурсантами певної теми [1]. Вчений Б. Р. Ємельянов розглядав екскурсію як суму обумовлених та взаємопов'язаних один з одним дій (пересування екскурсійної групи по маршруту, пересування екскурсантів стосовно об'єктів показу) [2]. Як бачимо, серед науковців немає єдиної спільної думки стосовно тлумачення даного поняття. Щодо релігійної екскурсії, то більшість вчених під даним поняттям розуміють пізнавальні поїздки, з метою ознайомлення з релігійними пам'ятками, об'єктами, історією релігії, релігійною культурою [11]. На нашу думку, під релігійною екскурсією правильно було б розуміти подорож, яка здійснюється заздалегідь розробленим маршрутом з метою задоволення духовних потреб екскурсантів, відвідання релігійних святинь, сакральних об'єктів, знайомство зі звичаями та традиціями певної конфесії тощо.

Реалізацію змісту екскурсії забезпечує екскурсійна діяльність, під якою В. К. Бабарицька розглядає діяльність людини з надання екскурсійних послуг, яка дозволяє задовільнити пізнавальні та рекреаційні потреби екскурсантів [1]. Екскурсійній діяльності характерні певні ознаки: зміст, тематика, склад учасників, місце проведення, впорядкований маршрут, тривалість за часом, форма проведення, спосіб пересування на маршруті, наявність екскурсовода, тексту екскурсії, об'єктів показу і безпосередньо наявність самих учасників. За способом пересування релігійні екскурсії поділяються на пішохідні, з використанням транспортних засобів та комбіновані. Тривалість таких екскурсій може бути від 1 до 24 годин. Релігійна екскурсія не повинна бути перенавантажена великою кількістю сакральних об'єктів [8].

На сьогоднішній день екскурсії релігійної тематики являються досить поширеними. Такі екскурсії мають на меті відвідання святих місць та релігійних центрів з метою ознайомлення з релігійними об'єктами, релігійними традиціями не лише свого, але й інших регіонів [11]. Тобто, екскурсії релігійної тематики дають змогу розвивати релігійний вид туризму, особливо на Закарпатті, де зосереджена велика кількість культових споруд різних конфесій. Під час екскурсій релігійної тематики по Закарпатській області екскурсанти відвідують центри, де вони знайомляться з релігійними об'єктами – діючими культовими спорудами, відвідують церковні музеї та виставки, богослужіння, приймають участь у хресних ходах, медитаціях. Підготовка релігійної екскурсії починається з визначення мети. Мета – це те, чого прагне досягти екскурсовод при проведенні своєї екскурсії. Спираючись на мету, обираються релігійні об'єкти на маршруті, літературні джерела для проведення екскурсії тощо. Чітко сформульована мета є важливою складовою в екскурсійній діяльності [5]. Релігієзнавча екскурсійна діяльність в Закарпатті набуває великого поширення і стає важливою складовою пізнання оточуючого світу екскурсантами та важливим засобом духовного виховання населення. Першими, хто проводив екскурсії релігійної тематики

були київські екскурсоводи – А. Халепо та А. Коваленко. Виділяють три основні підгрупи релігієзнавчих екскурсій: релігійні (богословські), атеїстичні, історико-релігієзнавчі. Попит на релігійні (богословські) екскурсії постійно зростає. Такі екскурсії розкривають певні релігійні догмати, обґрунтовують істини. Історико-релігієзнавчі екскурсії мають за мету визначити роль культів у духовній культурі та історії нашої країни, вивчення релігійних явищ як певної системи соціально-історичних та психологічних проблем. При розробці такої екскурсії необхідно спиратися на сучасне релігієзнавство. Метою історико-релігієзнавчої екскурсії є ознайомлення екскурсантів з церковними пам'ятками, розписами, обрядами тощо [7].

Важливим фактором, від якого залежить успіх екскурсії релігійної тематики є безпека екскурсантів, висока якість сервісу, рівень кваліфікації та професіоналізму обслуговуючого персоналу, умови надання екскурсійних послуг та ін. [1].

Все більш популярними стають подорожі до монастирів Закарпаття, які позитивно впливають на розвиток релігійного туризму в області зокрема, під яким розуміють подорож, метою якої є поклоніння святим місцям певної релігії [4]. Найбільш популярними з них є: Свято-Миколаївський жіночий монастир у Мукачеві, чоловічий монастир „Казанської ікони" Божої Матері в Тишові, Свято-Успенський жіночий монастир в с. Домбоки, Свято-Троїце-Кирило-Мефодієвський жіночий монастир в м. Свалява, Свято-Серафимівський жіночий монастир в с. Приборжавське, Грушівський монастир, монастир в с. Іза, Свято-Різдва-Богородицький жіночий монастир в с. Липча та ряд інших [10].

Підготовка релігійної екскурсії передбачає декілька етапів. Так, у 1976 році було виділено такі основні етапи: визначення цілей та задач екскурсії; підбір літературних джерел; визначення джерел екскурсійного матеріалу; підбір та вивчення релігійних об'єктів; складання маршруту екскурсії; об'їзд або обхід маршруту; підготовка тексту екскурсії; формування портфелю екскурсовода; визначення прийомів та техніки ведення екскурсії; здача та

затвердження екскурсії [2]. При підготовці екскурсії релігійної тематики екскурсовод повинен використовувати як церковні джерела, так і історичні, мистецтвознавчі. Під час перебування у храмі, екскурсанти повинні дотримуватися певних правил поведінки:

– перед входом до храму усі чоловіки повинні зняти головні убори, а жінки – покрити голову хустиною;

– екскурсовод повинен повідомити екскурсантів, що накладення хресного знамення не є обов'язковим для представників інших конфесій та атеїстів;

– охайний зовнішній вигляд екскурсовода. Також, поведінка групи в храмі не повинна ображати релігійних почуттів віруючих, що лежить на відповідальності екскурсовода;

– не можна розташовувати екскурсійну групу спиною до вітваря;

– фото- і відеозйомку у храмі можна проводити лише з дозволу настоятеля храму [9].

В ході релігійної екскурсії екскурсовод допомагає екскурсантам побачити об'єкти, на основі яких розкривається тема, почути про дані об'єкти необхідну інформацію, оволодіти практичними навичками спостереження та аналізу за екскурсійними об'єктами. Важливим для екскурсовода є знання основ психології та педагогіки, які допомагають правильно побудувати хід екскурсії. Спілкування екскурсовода та екскурсантів є важливою складовою педагогічного процесу. Ефективність релігійної екскурсії буде залежати від того, наскільки зрозуміло викладається матеріал екскурсоводом. Основними функціями екскурсії є: функція наукової пропаганди, яка сприяє розповсюдженню певних наукових поглядів, ідей; функція науковості, метою якої є розповсюдження наукових знань; функція ідейності, спрямована на досягнення певної мети; функція зв'язку теорії з життям – екскурсія повинна нерозривно бути пов'язана з життям та дійсністю; інформаційна функція, яка полягає в отриманні екскурсантами якісно нових знань; функція розширення культурно-технічного кругозору;

функція формування інтересів людини, мета якої – збудити інтерес, зацікавленість у екскурсанта та ін. [2].

З метою популяризації розвитку релігійного туризму, залучення туристів до Закарпатської області постійно розробляються нові і удосконалюються вже існуючі релігійні маршрути. Так, на Закарпатті, розробляється релігійний маршрут «Туристичний маршрут до спільної релігійної та культурної спадщини», який охопить 19 церков прикордонних районів Закарпатської області, серед яких Ужгородський греко-католицький кафедральний собор, Горянська ротонда, Мукачівський храм Св. Михайла, Берегівська та Виноградівська римо-католицькі церкви, Хустська, Вишківська, Тячівська реформаторські та ряд інших церков, які представляють велику архітектурну та мистецьку цінність [6].

Висновки. Проаналізовано сутність, особливості та специфіку екскурсійної діяльності, трактування поняття «релігійна екскурсія», запропоновано власне визначення поняття «релігійна екскурсія», розглянуто особливості підготовки екскурсій релігійної тематики, а також їх вплив на розвиток релігійного туризму Закарпатської області.

Екскурсійна діяльність відіграє важливу роль для розвитку релігійного туризму як в Україні, так і в Закарпатській області, оскільки є однією з основних складових сучасної індустрії туризму, розвиток якого, без даної складової не можливий. Сектор екскурсійної діяльності на ринку туристичних послуг невинно зростає, тому дуже важливим є просування на туристичний ринок релігійних екскурсій, для проведення яких в Закарпатській області створені всі належні умови.

Список використаної літератури

1. Бабарицька В. К. Екскурсознавство і музеєзнавство [Текст]: Навч. посібник / В. К. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – К:Альтерпрес. 2007. – 464 с.

2. Емельянов Б. Р. Экскурсоведение [Текст] / Б. Р. Емельянов. □ М: Советский спорт, 2007. – 216 с.
3. Закарпаття онлайн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakarpattia.net.ua/News/98054-Cherez-zakarpatski-i-uhorski-tserkvy-proliahatyme-osoblyvyi-turystychnyi-marshrut>
4. Класифікація екскурсій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://forstudents.at.ua/klasifikacia_ekskursij.doc
5. Мальцева Л. В. Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка [Текст] / Л. В. Мальцева. – 2012. №4 (239). – Ч.ІІ. – 159 с.
6. Організація туристичної діяльності в Україні. Екскурсійна діяльність. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/31/2021.html>
7. Особливості релігійної екскурсії по православному храму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua-referat.com>
8. Релігійний туризм на Закарпатті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diplomna5.com/ref-74483/>
9. Релігійні тури. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oksamyt-kl.com.ua/index.php/excursions/religion>
10. Устименко Л. М. Основи туризмознавства [Текст]: навч. посібник / Л. М. Устименко. – К: Альтерпрес, 2009. - 320 с.
11. Христов Т. Т. Религиозный туризм [Текст]: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / Т. Т. Христов. – М.: Академия, 2005. – 288 с.

УДОВЕНКО А. М. РОЛЬ И МЕСТО ЭКСКУРСИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАЗВИТИИ РЕЛИГИОЗНОГО ТУРИЗМА НА ЗАКАРПАТЬЕ

В статье проанализирована сущность экскурсионной деятельности, ее роль, место и значение для развития религиозного туризма в Закарпатской области, рассмотрены сущность, цель и основные

особенности подготовки и проведения религиозных экскурсий, функции экскурсии и их характеристика, факторы успеха при проведении экскурсий религиозной тематики, правила поведения экскурсантов при проведении религиозной экскурсии, рассмотрены религиозные объекты Закарпатской области, наиболее часто посещаемые туристами.

Ключевые слова: экскурсия, экскурсионная деятельность, религиозный туризм, функция экскурсии, религиозный объект.

**UDOVENKO A. M. ROLE AND PLACE OF EXCURSION ACTIVITY
IN DEVELOPMENT OF RELIGIOUS TOURISM IN CARPATHIAN
REGION**

In the article considered the essence of excursion activities, its role, place and importance in the development of religious tourism in the Carpathian region, described the nature, purpose and main features of the religious tours, function of the excursions and their characteristics, factors of success during religious excursion, rules during religious excursion, considered religious objects of Carpathian region, which are often visited by tourists.

Keywords: excursion, sightseeing activities, religious tourism, function of excursion, religious object.